

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování

Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept

Příloha č. 20

Domácí násilí

Autoři: Mgr. Martina Hronová, Adéla-Zelenda Kupcová, PhDr. Jana Zapletalová

<p>Typ rizikového chování</p>	<p>Domácí násilí řadíme mezi typy rizikového chování, které mohou ohrozit zdravý vývoj žáků a mít nepřímé dopady do chování žáků. Má negativní vliv na harmonický vývoj dětí a mladistvých zejména v oblasti emocionální, vztahové, může ohrozit i zdravý tělesný vývoj. Domácí násilí je netypickou formou rizikového chování pro školní prostředí, navíc je složité ho přesně identifikovat a správně vyhodnotit míru a potřebu podpory z vnějšího prostředí. Špatně zvolená forma intervence může mít paradoxně závažné negativní dopady na řešení celé situace. Násilí, které se odehrává v rodině, se může projevat v chování žáka a může být jedním z důvodů dalších forem rizikového chování (např. záškoláctví, zneužívání návykových látek, sebepoškozování, násilné chování aj.).</p> <p>Rodina, v níž se odehrává domácí násilí, představuje rizikové prostředí, které má přímé dopady na všechny členy rodinného systému, zejména pak na děti. Negativně ovlivňuje vývoj dětí a mladistvých zejména v oblasti psychické, sociální a emocionální a promítá se do chování dítěte.</p> <p>Domácí násilí představuje obvykle fyzické, psychické, nebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, k němuž dochází skrytě v soukromí. Je typické, že se intenzita násilného chování v průběhu času stupňuje, což snižuje schopnost oběti i agresora toto chování zastavit a pracovat na nápravě narušeného vztahu.</p> <p>Klíčové charakteristiky domácího násilí:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je opakované. • Je neveřejné, probíhá v soukromí domácnosti. • Eskaluje. Domácí násilí se stupňuje jak ve svých formách (od urážek a ponižování až k fyzickému násilí), tak i ve své hloubce (od první facky až po velice brutální napadání, jež může vést k ohrožení na životě). • Role oběti a agresora jsou jasně rozdělené, nezaměňují se. • Zcela zásadní pro identifikaci násilí je zneužívání moci a kontroly, která v oběti vzbuzuje strach. • Pachatel bývá násilný většinou jen ke své oběti, nikoli navenek, mívá „dvojí tvář“. Okolí se může jevit sympatický.
--------------------------------------	---

	<p>Pouze část pachatelů je agresivní i navenek.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pachatel považuje svoje chování za ospravedlnitelné, má pocit nároku na takové chování. • K domácímu násilí dochází v cyklech: znamená to, že se střídají období vzrůstání napětí a násilí, období relativního klidu a opětovného narůstání tenze a opětovného násilí. • Chování oběti je zaměřeno na zajištění přežití (např. minimalizace nebo snižování násilí, přebírání odpovědnosti za násilí, ochrana násilníka, setrvávání v násilném vztahu).
<p>Východiska</p>	<p>Domácí násilí nabývá různých forem, z nichž všechny jsou škodlivé a ohrožují zdravý vývoj osobnosti a vzájemné vztahy mezi blízkými osobami.</p> <p>Psychické násilí Patří sem např.: zavražďování, výhrůžky; zvýšená kontrola; ponižování a neustále kritizování; odpirání spánku, sledování, vyhrožování sebevraždou, zpochybňování hodnoty jedince a jeho hodnot i duševního zdraví; vyhrožování a vydírání; nucení k naprosté poslušnosti aj. Agresor v rámci psychického násilí mnohdy využívá i další osoby (vyhrožování, že děti nebude mít druhá osoba ráda, že jimi opovrhuje; ponižování a urážení např. rodičů; vyhrožování násilím vůči dalším blízkým osobám aj.). Psychické násilí má silné dopady na sebehodnocení a sebevědomí oběti, která obvykle po čase přijme sebeobraz, který jí vnucuje agresor. To velmi snižuje schopnost danou situací řešit a opustit agresora.</p> <p>Fyzické násilí Jakékoli opakované, násilné projevy mezi blízkými osobami, kdy jedna osoba je vždy obětí, druhá agresorem. Fyzické násilí může i nemusí zanechávat viditelné následky. Může vést k vážnému ohrožení zdraví i života jedince, vždy negativně ovlivňuje jeho psychiku.</p> <p>Sexuální násilí/zneužívání Nejčastějšími formami jsou znásilnění, donucení k odmítaným sexuálním praktikám, osahávání aj., může mít ale i verbální podobu spočívající ve slovní produkci se sexuálním podtextem nebo v nucení ke sledování pornografie apod. Agresor často zneužívá závislého postavení oběti.</p> <p>Ekonomické zneužívání Nejčastěji se projevuje v zamezení přístupu k jakýmkoli prostředkům, v systematickém nátlaku např. v nátlaku na přepsání nemovitých statků, nucení k převzetí dluhů aj.</p> <p>Sociální násilí/izolace Jedná se o formu psychického násilí. Agresor oběť izoluje od její rodiny a přátel, zamezuje jí v kontaktu se světem (zákaz vycházek, odejmutí telefonu apod.), izoluje ji od informací o vnějším světě a</p>

<p>Dítě jako oběť a svědek domácího násilí</p>	<p>veřejném dění.</p> <p>Ve všech formách domácího násilí může dítě figurovat jako oběť i jako svědek, přičemž obě tyto role ohrožují jeho další vývoj, psychické zdraví a následný život, zejména vztahy.</p> <p>Neexistují přesné statistiky evidující domácí násilí, což vyplývá z jeho klíčové charakteristiky – neveřejnosti a také z častého studu oběti. Přesto dle odhadů se domácí násilí páchané na dětech týká ročně asi 40 000 dětí mladších 15 let. S domácím násilím se setká až 38 % českých žen a děti jsou v roli svědků až v 90 % případů domácího násilí, násilný rodič zaútočí i na své dítě ve 40 – 60 % případů (zdroj: Rosa, o.s.).</p> <p>Děti jsou za svědky domácího násilí považovány, pokud vidí či slyší násilné projevy, vidí důsledky (zranění) násilí. Přítomnost dítěte u domácího násilí je považuje WHO (Světovou zdravotnickou organizací) za psychické týrání dítěte.</p> <p>Pokud jsou děti svědky domácího násilí, často se projevují stejně, jako děti-oběti. Rovněž i důsledky pro jejich další vývoj a život jsou srovnatelné s těmi, s nimiž se potýkají děti, které jsou v roli oběti.</p> <p>Děti, které jsou vystaveny násilí mezi rodiči, na tuto situaci reagují podobnými symptomy, jako děti, které jsou samy týrány a zneužívány. Strach a bezmoc totiž zažívají i ty děti, které násilí „jen“ vidí nebo slyší. Násilí se totiž dotýká všech členů rodiny a celého jejího systému. Pokud se navíc dítě rozhodne oběť bránit, vystavuje se samo nebezpečí přímého fyzického, ale i psychického násilí.</p> <p>Povinnosti a omezení školy</p> <p>Včasná identifikace domácího násilí v rodině žáka a studenta může vést k dřívější a efektivnější podpoře a intervenci pro děti a jejich rodiny. Škola tedy obvykle nemůže být tím, kdo primárně zasahuje do řešení situace v rodině. Učitelé ale musí vědět, jak v takových případech postupovat, aby jejich intervence násilí v rodině ještě více nevystupňovala.</p> <p>Není úlohou pedagoga, usuzovat na domácí násilí na základě svých pocitů, vyvozovat je z chování a projevů dítěte. Pedagog je však povinen jednat v okamžiku, kdy se mu například dítě svěří, či pokud zaznamená dlouhodobé nezpochybnitelné známky násilí páchaném na dítěti (podvýživa, modřiny aj.), (podrobněji viz kap. <i>Doporučené postupy z hlediska pedagoga × nevhodné postupy</i>).</p> <p>Situaci nemůže řešit pedagog sám, ale vždy s dalšími odborníky. Vhodné je obrátit se na nejbližší středisko výchovné péče (podrobněji viz kap. <i>Síť partnerů, spolupráce v komunitě, kraji</i>).</p> <p>Pokud se ukáže, že je dítě obětí domácího násilí, které splňuje skutkovou podstatu trestného činu, je zaměstnanec školy povinen tuto skutečnost oznámit Policii ČR a OSPOD. Pokud tak neučiní, porušuje § 368 Trestního zákona. (podrobněji viz kap. <i>Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět – škála rizika ve vztahu k typům prevence</i>)</p>
---	--

	Učitel nemůže poskytovat terapeutické služby, nutit dítě k výpovědi či intervenovat v rodině.														
Rizikové chování vyskytující se u dětí vystavených domácímu násilí a protektivní faktory	Rizikové prostředí, v němž dítě, které je svědkem či obětí domácího násilí vyrůstá, může vést sekundárně k četným formám rizikového chování, jejichž je dítě aktérem. Tabulka uvádí nejčastější formy rizikového chování vyskytující se u dětí v roli svědků či obětí domácího násilí. Zobrazuje rovněž faktory, které působí protektivně a minimalizují nebezpečí rozvinutí dalších forem rizikového chování.														
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Typ rizikového chování</th> <th>Protektivní faktor</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Dítě se učí nezdravé způsoby vyjadřování hněvu a agrese.</td> <td>Podpora dětí v dovednosti vyjádřit a pojmenovat emoce, a to i ty negativní jako agrese a vztek, přijatelným způsobem.</td> </tr> <tr> <td>Přebírání vzorů chování z domova: postoj, že je normální nechat si násilí líbit nebo naopak, že pouze násilím dosáhnou toho, co chci.</td> <td>Poznání a uvědomování si hranic. Kde končí moje hranice, co si už nenechám líbit a nebojím se to vyjádřit, stejně tak jako hranice druhých, které nesmím porušovat. Rozlišení co je špatné a dobré, zdůraznění cesty od vzteku, agrese, až k trestnému činu. Zdůrazňovat dětem právo na pomoc, na vlastní bezpečnost.</td> </tr> <tr> <td>Nepřebírání zodpovědnosti za své činy a svalování viny za vlastní neúspěchy a chyby na druhé.</td> <td>Pochopení, že každý má vlastní zodpovědnost sám za sebe.</td> </tr> <tr> <td>Mohou mít později potíže založit vlastní zdravé vztahy, pravděpodobnost ohrožení pokračováním násilí ve vlastním vztahu (např. chlapci z násilných rodin se mohou stát těmi, kdo týrají a naopak).</td> <td>Prevence: hovořit o násilí ve vztazích, jak vypadá zdravý a nezdravý vztah, co je násilí, jak zvládat vztek.</td> </tr> <tr> <td>Agresivita vůči vrstevníkům, zastrašování, šikana.</td> <td>Posílení preventivních aktivit zaměřených na pozitivní vztahy ve třídě, netolerance agresivního jednání, šikany. Specifická práce např. školního psychologa s celou třídou.</td> </tr> <tr> <td>Potíže s přizpůsobením; před násilím mohou zkoušet utéct – útěky z domova, úniky k drogám a alkoholu.</td> <td>Posílení sebehodnocení (např. individuálně školní psycholog), ale i posilování zdravých vztahů ve třídě mezi vrstevníky. U svědka či oběti násilí specifická pomoc externě z rukou odborníka.</td> </tr> </tbody> </table>	Typ rizikového chování	Protektivní faktor	Dítě se učí nezdravé způsoby vyjadřování hněvu a agrese.	Podpora dětí v dovednosti vyjádřit a pojmenovat emoce, a to i ty negativní jako agrese a vztek, přijatelným způsobem.	Přebírání vzorů chování z domova: postoj, že je normální nechat si násilí líbit nebo naopak, že pouze násilím dosáhnou toho, co chci.	Poznání a uvědomování si hranic. Kde končí moje hranice, co si už nenechám líbit a nebojím se to vyjádřit, stejně tak jako hranice druhých, které nesmím porušovat. Rozlišení co je špatné a dobré, zdůraznění cesty od vzteku, agrese, až k trestnému činu. Zdůrazňovat dětem právo na pomoc, na vlastní bezpečnost.	Nepřebírání zodpovědnosti za své činy a svalování viny za vlastní neúspěchy a chyby na druhé.	Pochopení, že každý má vlastní zodpovědnost sám za sebe.	Mohou mít později potíže založit vlastní zdravé vztahy, pravděpodobnost ohrožení pokračováním násilí ve vlastním vztahu (např. chlapci z násilných rodin se mohou stát těmi, kdo týrají a naopak).	Prevence: hovořit o násilí ve vztazích, jak vypadá zdravý a nezdravý vztah, co je násilí, jak zvládat vztek.	Agresivita vůči vrstevníkům, zastrašování, šikana.	Posílení preventivních aktivit zaměřených na pozitivní vztahy ve třídě, netolerance agresivního jednání, šikany. Specifická práce např. školního psychologa s celou třídou.	Potíže s přizpůsobením; před násilím mohou zkoušet utéct – útěky z domova, úniky k drogám a alkoholu.	Posílení sebehodnocení (např. individuálně školní psycholog), ale i posilování zdravých vztahů ve třídě mezi vrstevníky. U svědka či oběti násilí specifická pomoc externě z rukou odborníka.
	Typ rizikového chování	Protektivní faktor													
	Dítě se učí nezdravé způsoby vyjadřování hněvu a agrese.	Podpora dětí v dovednosti vyjádřit a pojmenovat emoce, a to i ty negativní jako agrese a vztek, přijatelným způsobem.													
	Přebírání vzorů chování z domova: postoj, že je normální nechat si násilí líbit nebo naopak, že pouze násilím dosáhnou toho, co chci.	Poznání a uvědomování si hranic. Kde končí moje hranice, co si už nenechám líbit a nebojím se to vyjádřit, stejně tak jako hranice druhých, které nesmím porušovat. Rozlišení co je špatné a dobré, zdůraznění cesty od vzteku, agrese, až k trestnému činu. Zdůrazňovat dětem právo na pomoc, na vlastní bezpečnost.													
	Nepřebírání zodpovědnosti za své činy a svalování viny za vlastní neúspěchy a chyby na druhé.	Pochopení, že každý má vlastní zodpovědnost sám za sebe.													
	Mohou mít později potíže založit vlastní zdravé vztahy, pravděpodobnost ohrožení pokračováním násilí ve vlastním vztahu (např. chlapci z násilných rodin se mohou stát těmi, kdo týrají a naopak).	Prevence: hovořit o násilí ve vztazích, jak vypadá zdravý a nezdravý vztah, co je násilí, jak zvládat vztek.													
	Agresivita vůči vrstevníkům, zastrašování, šikana.	Posílení preventivních aktivit zaměřených na pozitivní vztahy ve třídě, netolerance agresivního jednání, šikany. Specifická práce např. školního psychologa s celou třídou.													
Potíže s přizpůsobením; před násilím mohou zkoušet utéct – útěky z domova, úniky k drogám a alkoholu.	Posílení sebehodnocení (např. individuálně školní psycholog), ale i posilování zdravých vztahů ve třídě mezi vrstevníky. U svědka či oběti násilí specifická pomoc externě z rukou odborníka.														

<p>Rizika spojená s domácím násilím</p>	<p>Domácí násilí není ojedinělá hádka či konflikt. Jde o opakované a promyšlené napadání a používání moci. Navíc se násilí opakuje v cyklech a má rostoucí tendenci. Při těchto opakujících se situacích je ohrožen nejen psychický stav a sociální vztahy, ale i fyzický stav dětí. Ty totiž na systematické týrání a ponižování reagují trvalým napětím. Zkušenost s násilím může ovlivnit negativně rozvoj dětského mozku a jeho funkcí. Děti mohou mít potíže zejména s koncentrací, učením, schopností empatie a s rozvíjením normálních vztahů s druhými.</p> <p>Vystavení dítěte domácímu násilí má dopad do kvality života dítěte a mnohdy přetrvává i do dospělosti.</p> <p>Dlouhodobé důsledky domácího násilí (platí pro děti-oběti i děti-svědky):</p> <p>Psychické důsledky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • snížené sebevědomí • posttraumatická stresová porucha • psychosomatická onemocnění • neurózy, poruchy osobnosti • poruchy příjmu potravy • únik k závislostnímu chování • sebevražedné tendence • CAN (Syndrom týraného a zneužívaného dítěte) • regresivní chování • opožděný psychomotorický vývoj <p>Důsledky v oblasti jednání a sociálních vztahů:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bázlivost, nejistota • izolace – nemají žádné kamarády nebo mají odstup ve vztazích • tendence opakovat rodinné vzorce (přijetí role oběti X přijetí role násilníka – dítě napadá dospělou obět' i sourozence) • nedůvěra k druhým (dospělým, mužům, ženám aj.) • neschopnost navázat hlubší vztah • špatné dovednosti řešit konflikty
<p>Sít' partnerů, spolupráce v komunitě, kraji</p>	<p>Domácí násilí ovlivňuje celou řadu oblastí života rodiny. Rozhodne-li se obět' situaci řešit, bude potřebovat pomoc několika institucí. Pro efektivní pomoc obětem domácího násilí, ale i jejich dětem, které jsou situací v rodině ovlivněny, je nezbytná spolupráce poskytovatelů služeb a klíčových institucí a organizací.</p> <p>Jedná se o orgány sociálně právní ochrany dětí, které by v případech, kdy jsou děti svědky násilí v rodině, měly spolupracovat s Policií ČR, soudy, se specializovanými centry pro oběti domácího násilí, bezpečnými azylovými domy. Někdy je nezbytná také spolupráce s lékaři a zdravotnickými zařízeními, školou atd.</p> <p>Kvalitní první intervence může významně ovlivnit, zda obět' bude spolupracovat a nebude ohrožen její život a život nebo vývoj dětí v domácnosti.</p>

	<p>Pracovnice orgánů sociálně právní ochrany dětí sehrávají klíčovou roli v identifikaci ohrožených dětí, nasměrování dětí a jejich matek k vyhledání adekvátní pomoci a také k zajištění vhodných podmínek pro sociální změnu. Na oddělení sociálně právní ochrany dětí se školy, lékaři i oběti domácího násilí obracejí zejména v situacích, kdy k násilí v rodině již nějakou dobu dochází a jsou jím ohroženy i nezletilé děti (jako svědci násilí mezi rodiči nebo přímo jako oběti). Sama oběť se na tyto instituce obrací zejména v případech, kdy se rozhodne násilný vztah ukončit a hledá možnosti azylového ubytování, žádá o úpravu poměrů k nezletilým dětem nebo se ocitla v sociální nouzi. Není neobvyklé, že se oběti násilí na oddělení sociálně právní ochrany dětí obracejí v první fázi spíše se zástupnými problémy, neidentifikují se s rolí oběti, případně se stydí o násilí hovořit a jako primární problém uvádějí jiné důvody.</p> <p>Na Policii se osoby ohrožené domácím násilím obracejí zejména v situacích eskalace násilí a přímého ohrožení (voláním na linku 158) či v situacích, kdy akutní ohrožení násilím již pominulo a oběť chce podat na pachatele trestní oznámení. Úloha policie v případech domácího násilí spočívá zejména v intervenci a v poskytnutí ochrany oběti. Následně probíhá vyšetřování s cílem shromáždění faktů a důkazů a zajištění řádné pomoci od dalších organizací. Školy se na policii obracejí v případě podezření na trestný čin týrání dítěte.</p> <p>Lékaři a pracovníci zdravotnických zařízení mohou být jedni z prvních, na koho se oběť domácího násilí obrátí, a to zejména v situacích bezprostředně po útoku. Oznamovací povinnost mají ale lékaři pouze v případě zranění dětí nebo osob, které byly z nějakého důvodu svěřeny do péče jiné osoby. Dospělou oběť domácího násilí by však měli informovat o možnosti podat trestní oznámení apod.</p> <p>Domácí násilí je velmi specifický problém, jehož řešení si vyžaduje specializovaný přístup. Pro oběti domácího násilí, stejně jako pro děti, které byly svědky násilí, je důležité, aby se jim dostalo odborné pomoci a péče, a aby poskytovatelé služeb pro tuto skupinu ohrožených osob byli vyškoleni a uměli pracovat se specifiky daného problému. Ve většině případů poskytují specializované služby pro oběti či osoby ohrožené domácím násilím nestátní neziskové organizace, prvotní záchyt pak Intervenční centra zřízená v každém kraji.</p> <p>Neziskové organizace - pro oběti násilí a jejich příbuzné: Asociace pracovníků intervenčních center (adresář všech center v celé ČR): www.domaci-nasili.cz DONA linka (nonstop telefonická linka): www.donalinka.cz Bílý kruh bezpečí: www.bkb.cz ROSA, (centrum pro ženy, oběti domácího násilí): www.rosa-os.cz (specializovaná poradna, azylový dům, telefonická krizová pomoc 602 246 102)</p>
--	---

	<p>Adresář rodinných poraden: www.amrp.cz Adresář občanských poraden: www.obcanskeporadny.cz Adresář linek důvěry: www.capld.cz</p> <p>Pomoc pro děti: Dětské krizové centrum Praha www.ditekrize.cz Linka bezpečí dětí a mládeže linkabezpeci.cz tel.: 116 111</p> <p>Gaudia (program sociální inkluze pro násilné osoby a osoby mající problém se zvládnutím agrese): www.gaudia.cz</p> <p>Triangl - centrum pro rodinu - www.csspraha.cz/triangl -individuální terapie a poradenství pro děti, dospívající a dospělé klienty (vztahové, emoční, komunikační aj. potíže), adaptační a intervenční programy pro třídy ZŠ, profesní podpora pedagogům</p> <p>Dům Tří přání - www.dumtriprani.cz azylový dům, pomoc rodinám v přechodné krizi, pro děti se syndromem CAN</p>
<p>Legislativní rámec, dokumenty</p>	<p>Trestní zákon § 199 týrání osoby ve společném obydlí §198 týrání svěřené osoby § 145 a 146 ublížení na zdraví § 171 omezování osobní svobody § 170 zbavení osobní svobody § 175 vydírání § 177 útisk § 185 znásilnění § 187 pohlavní zneužívání – zneužití osoby mladší 15 let § 367 a 368 neoznámení a nezabránění trestnému činu § 354 nebezpečné pronásledování § 186 sexuální nátlak § 352 násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci § 353 nebezpečné vyhrožování</p> <p>Občanský zákoník § 751 – 753 – zvláštní ustanovení proti domácímu násilí</p> <p>Další právní předpisy Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, § 44 až 47 Vykázání - nově upraveno s platností od 1. 1. 2009 na „Oprávnění vykázat z bytu nebo domu i z jeho bezprostředního okolí“. (vykázání pachatele na 10 dní).</p>
<p>Typ prevence (specifická, nespecifická)</p>	<p>Primární prevence nespecifická Primární nespecifická prevence spočívá v posilování sebevědomí dítěte, schopnosti říci „ne“, podpoře funkčních sociálních vztahů aj. V rámci prevence by se škola měla zaměřit zejména na rozvoj schopnosti řešit konfliktní situace nenásilným a bezpečným způsobem.</p>

	<p>Děti by měly mít informace o nebezpečných situacích, kdo jim a jak může pomoci v případě ohrožení, jak a komu mohou telefonovat, pokud se cítí ohrožené.</p> <p>Děti by měly umět nejen znát své hranice, ale i pojmenovávat a vyjadřovat své emoce.</p> <p>Primární prevence specifická</p> <p>Spočívá zejména v seznámení dětí s jejich právy a povinnostmi a to adekvátně jejich věku. Děti by měly být seznámeny zejména s tím, že:</p> <ul style="list-style-type: none"> - domácí násilí má různé formy - násilné chování v rodině není omluvitelné - mýty týkající se domácího násilí (např. ženy si za to mohou samy; násilí se týká jen sociálně slabších vrstev; domácí násilí se týká jen minima rodina aj.) neplatí - za násilí může ten, kdo jej koná, protože si sám volí, jak se bude chovat - každý má právo rozhodovat o sobě samém - každý má právo vyjádřit nesouhlas, pokud se mu nelíbí, co druhý dělá - nikdo se nesmí dítěte dotýkat se sexuálním podtextem a ani jej k sexuálním praktikám nutit - na koho se v rámci školy mohou obrátit se svými starostmi (školní psycholog, výchovný poradce apod.), jaké existují neziskové organizace apod. - jak říci NE, stanovit si hranice a bránit se násilí (nikoli však fyzicky) <p>Na druhém stupni ZŠ je třeba vysvětlovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jak vypadají zdravé a nezdravé vztahy - hranice ve vztahu, co už je kontrola, slídění, násilí - jaké jsou varovné signály začínajícího násilí - proč si někdo nechá násilí líbit a nedokáže říci „Stop“ - co jsou to genderové stereotypy (např. muž musí být silný, chlap nebrečí...) - jak se cítit bezpečně ve vztahu, na ulici i doma (prevence znásilnění) - jak zvládat vztek - co je stalking a v čem spočívá jeho nebezpečí - zneužívání na sociálních sítích (jaké počínání ve virtuálním prostoru je trestným činem; jak minimalizovat riziko sledování na sociálních sítích). <p>Působení na děti, které se s domácím násilím setkali ať již ve formě obětí či svědků náleží odborníkům (psychologům, terapeutům, příp. psychiatrům), nikoli škole. Pedagog by však (pokud ví, že dítě bylo obětí, svědkem násilí) měl toto zohlednit ve svém přístupu k dítěti a třídě jako celku – měl by se k dítěti chovat stejně jako k ostatním (zbytečně nelitovat apod.), ale zároveň by měl být opatrný ve svých výrocích a hodnoceních, aby zbytečně dítěti neublížil.</p>
--	--

<p>Doporučené postupy z hlediska pedagoga × nevhodné postupy</p>	<p>Jak se vyvarovat chyb, pokud už s obětí hovoříte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povzbudte oběť, aby vyhledala pomoc v organizacích pomáhajících obětem domácího násilí. • V případě náhlé traumatické situace doporučte vyhledat krizové centrum, např. Riaps. • Uklidněte oběť, že nebudete o situaci hovořit s agresorem. • Sdělte dospělé osobě (obvykle rodič neagresor), že ona musí ochránit své dítě před násilím. • Jasně si vymezte, kdy už musíte situaci oznámit Oddělení sociálně právní ochrany dětí – podezření na týrání dítěte. <p>Doporučené postupy</p> <p>Pokud se dítě samo svěří učiteli, měl by mu učitel projevít důvěru, nebagatelizovat jeho sdělení, neobviňovat jej ze lži a podpořit jej. Měl by jej informovat o tom, že se na domácí násilí (splní-li skutkovou podstatu trestného činu) vztahuje ohlašovací povinnost a on musí jednat v souladu s ní.</p> <p>Není úlohou učitele domácí násilí „diagnostikovat“, ani intervenovat v rodině. Rolí učitele je zprostředkovat dítěti potřebné informace a přizvat k řešení situace odborníky, kteří se dané problematice systematicky věnují.</p> <p>Když se dítě pedagogovi svěří:</p> <p>Klad'te dítěti otevřené otázky, které umožňují, aby Vám svými slovy popsalo, co se stalo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Řekni mi, co se stalo... • Co se stalo potom? • Kde jsi přišel/a k této modřině? <p>Nepokládejte otázky, které:</p> <ul style="list-style-type: none"> • již obsahují domněnky, co se stalo nebo kdo to způsobil, např.: „Tu modřinu máš od toho, jak tě maminka uhodila?“ • opakují, co Vám již dítě řeklo, např.: „Jsi si jistý, že to byl strýček Pavel?“ (dítě si pak může myslet, že mu nevěříte) • se dotazují na to, proč se to stalo (děti si pak často myslí, že je z násilí obviňujete) <p>Co by mělo v případném rozhovoru určitě zaznít?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Násilí a to, co se doma odehrává, není vinou dítěte. • Za násilí nemohou ani sourozenci. • Za násilí je odpovědný ten, kdo jej vykonává. • Je velmi dobře, že se rozhodlo o situaci někomu říci. • Nikdo nemá právo se k někomu chovat násilně a to ani v rodině, ani když je silnější, ani když je to rodič. • Násilí dítě nemůže zastavit samo, ale jen s pomocí okolí, proto je tak důležité, že se svěřilo. <p>Pokud se na pedagoga obrátí rodič – oběť domácího násilí, měl by jej pedagog odkázat na další odborníky, kteří se této problematice</p>
---	---

	<p>systematicky věnují (viz Síť partnerů).</p> <p>Nevhodné postupy Úlohou školy není intervence v rodině. V případě podezření na domácí násilí je zcela nevhodné řešit situaci s možným agresorem – tento postup by se mohl obrátit proti dítěti. Škola nemůže poskytovat terapeutické služby. Pedagog by se měl rovněž vyhnout postupům, které mohou dítě poškodit (stigmatizovat, traumatizovat jej apod.), jako je např.: <ul style="list-style-type: none"> - otevřené řešení podezření před třídou; - nepřiměřený tlak na dítě, aby hovořilo o problému doma; - obvinění ze lži. </p>
<p>Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět – škála rizika ve vztahu k typům prevence</p>	<p>Pokud získá pracovník školy hodnověrným způsobem poznatky o tom, že někdo připravuje, páchá nebo již spáchal jednání, které lze posoudit jako týrání dítěte, má podle platných zákonů tzv. oznamovací povinnost. V případě zanedbání této povinnosti nastupuje pro tuto osobu trestní odpovědnost za nepřekážení nebo neoznámení trestného činu.</p> <p>Každý, kdo přijde do kontaktu s dětmi v roli obětí násilí, má právo obrátit se na orgán sociálně právní ochrany dítěte a upozornit na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, nebo na skutečnosti, že na dětech byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo je podezření ze spáchání takového činu; nebo jsou děti ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte. Jakmile se tedy kdokoli ve škole dozví o násilí páchaném na dítěti, pak by toto jeho oznámení orgánům činným v trestním řízení mělo být bezodkladné. Souběžně je povinností školy informovat také orgán sociálně-právní ochrany dětí.</p> <p>U trestných činů § 198 trestního zákona (týrání svěřené osoby), § 199 trestního zákona (týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě) ani § 187 trestního zákona (pohlavní zneužívání) není ze zákona zapotřebí vůbec zjišťovat souhlas poškozeného s trestním stíháním pachatele.</p> <p>Co může dělat učitel, pokud má podezření na domácí násilí a zároveň týrání dítěte a rodiče odmítají se školou komunikovat? V první řadě by se škola měla snažit komunikovat s obětí domácího násilí a přimět jí situaci v zájmu dítěte řešit – například odkázáním na centra pomoci pro oběti domácího násilí. Pokud přesto rodič odmítá komunikovat, má škola v případě podezření na trestný čin povinnost dát podnět policii, informovat OSPOD – sociální pracovnice může vyšetření dítěte psychologem nařídit. Psycholog ale nesmí dát zprávu o vyšetření učiteli bez informovaného souhlasu rodičů. Podněty je možné dávat i přímo státnímu zastupitelství a jako oznamovatel žádat, aby byla škola informována o přijatých opatřeních ve lhůtě do 30 dnů. Škola musí popsat skutečný stav, který je příčinou podezření na trestný čin a samozřejmě vychází z okolností a ze situace, z jaké se o</p>

	<p>podezření spáchání trestného činu dozvěděla. Pokud se později trestný čin neprokáže, nemůže být pracovník školy odsouzen za pomluvu. Navíc OSPOD musí zachovat mlčenlivost o oznamovateli.</p> <p>Může dítě samo iniciovat svou ochranu? Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Tyto orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte</p> <p>Škola versus rodiče V případech těžkého násilí bývá často řešením rozvod partnerů. Proto by měla škola vědět, který z rodičů má dítě svěřené do své péče a zejména kdy a za jakých podmínek má druhý rodič soudně či dohodou určený styk s dítětem. Pokud je styk druhého rodiče s dítětem soudně upraven či omezen (např. styk pouze za přítomnosti kurátora), měl by první rodič školu o tomto opatření informovat. Rovněž by měl škole poskytnout rozhodnutí či dohodu o úpravě styku. Škola pak postupuje v souladu se soudním rozhodnutím či dohodou rodičů. Pokud se druhý rodič i přes soudem nařízené omezení domáhá styku s dítětem na půdě školy, neměla by škola dítě rodiči vydat. Škola by v takovém případě měla ihned informovat druhého rodiče. Dále by měla doporučit rodiči, který se styku domáhá, aby se pro řešení této otázky obrátil na orgán sociálně právní ochrany dětí, nikoli na školu, která nemá v kompetenci takové situace řešit a ani je zprostředkovávat. Je možné zde odkázat na povinnost žáka, který musí dodržovat školní a vnitřní řád a pokyny školy a plnit pokyny pedagogických pracovníků škol vydané v souladu s tímto řádem. (srov. JUDr. Pavlíková, I.: Manuál pro učitele ZŠ, ROSA, 2008)</p>
<p>Možnosti a limity pedagoga</p>	<p>Pro dítě, které se doma potýká s násilím, může být třída jediným bezpečným místem. Učitelé proto mohou a měli by podpořit bezpečné a přijímající prostředí ve škole, kde se nebude tolerovat násilí v jakékoli podobě. Prevence násilí by měla být součástí vyučování. Školy mohou v rámci primární prevence domácí násilí zařadit do svých rámcových vzdělávacích programů, aby se změnil pohled na domácí násilí obecně, narušily se přetrvávající stereotypy vzorů chování pro muže a ženy, vytvořilo se prostředí netolerující násilí. Pedagog by se měl proto zaměřovat zejména na primární prevenci. Informovat žáky o existenci domácího násilí, jeho formách a poučit je o jejich právech. Pedagog nemůže nahrazovat služby dalších odborníků – zejména ne psychologů, terapeutů apod. Nevhodnou intervencí může naopak dítěti ublížit.</p>
<p>Odkazy, literatura</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ševčík D., Špaténková, N. Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál 2011 • Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M.: Partnerské násilí: oběti, děti, pachatelé, Linde, 2007

	<ul style="list-style-type: none"> • Hronová, M., Marvánová-Vargová, B, Pavlíková, I.: Manuál pro pedagogy ZŠ: Škola a děti vystavené domácímu násilí, ROSA 2008 (v pdf zdarma po objednání na info@rosa-os.cz) • Hronová, M., Marvánová-Vargová, B,, Šilarová, E: Dětská svědectví násilí, ROSA 2008Marvánová-Vargová, B., Vavroňová, M.: Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, ROSA 2008 <p>Internetové zdroje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • www.domacinasili.cz • www.stopnasili.cz (preventivně zaměřené stránky pro pedagogy SŠ, ZŠ, žáky, studenty) • www.rosa-os.cz
--	---